

Академик ВАСИЛИЈЕ Ђ. КРЕСТИЋ
Српска академија наука и уметности
Кнеза Михаила 35, Београд, Србија
Е-адреса: nnpv@sbb.rs

ВОЈВОДСТВО СРБИЈА И ТАМИШКИ БАНАТ НИЈЕ БИЛО КРУНОВИНА

САЖЕТАК: У прилогу аутор је дао својеврсни преглед писања досадашње српске историографије о питању Војводства Србија и Тамишки Банат, тачније да ли је реч о круновини, или о управној области. Навео је примере историчара и њихових дела, како оне који нису оцењивали Војводство Србија и Тамишки Банат као круновину, тако и оне који су тврдили да је реч о круновини.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Војводство Србија и Тамишки Банат, круновина, Револуција 1848, српска историографија, Славко Гавриловић

У старијој и доскорашњој историографији историчари нису у царском патенту од 18. новембра 1849. године налазили доказ да је тим актом, којим је проглашено Војводство Србија и Тамишки Банат, створена нова круновина.¹ У књизи Емила Пикоа, *Срби у Ујарској, њихова њовесница*, коју је с француског превео др Стеван Павловић, (Нови Сад 1883, стр. 277–279), аутор је нагласио да прилике у којима су се нашли Срби после револуције 1848/49. године нису биле такве да се могло очекивати „да ће уређење војводства одговарати жељама, које Срби беху исказали”, па је уместо било каквих даљих коментара објавио читав царски патент од 18. новембра 1849. године. Никола Петровић, у књизи *Светозар Милетић* (Београд 1958, стр. 50) написао је да су Српска Војводина и Тамишки Банат биле административна област, „која није имала ничег заједничког с аутономном облашћу како су је замишљале и за њу су се бориле у Покрету српске масе”. Др Душан Ј. Поповић у својој књизи *Срби у Војводини* (Нови Сад 1963, књига III, стр. 304–305) ту творевину не оцењује као круновину него као земљиште. Владимир Ћоровић у својој *Историји Срба*, III део (Београд 1989, стр. 98) ту нову царску творевину не помиње као круновину, већ као области. У књизи *Срби у Хабсбуршкој*

¹ Царски патент види у књизи: Јован Ђорђевић, *Радња Благовешћенској сабора народа српској у Сремским Карловцима 1861*, Нови Сад 1861, 229–231.

монархији 1792–1949 (Нови Сад 1994, стр. 150), Славко Гавриловић Војводство Србија и Тамишки Банат не вреднује као круновину, него као посебну територију. У књизи *Музеј Војводине, Стилна поставка* (Нови Сад 1997, стр. 142) Гавриловић је изнео мишљење да је Војводство Србија и Тамишки Банат „привремена административна јединица с царем као српским војводом и генералом Фердинандом Мајерхофером као управитељем Војводства, што је била негација одлука Мајске скупштине и национално политичких циљева Српског народног покрета 1848/49. године”. Милорад Екмечић, у својој књизи *Дуго кретање између клања и орања. Историја Срба у новом веку 1492–1992*. (Београд 2010, стр. 251), Војводство Србију и Тамишки Банат назива аутономна област, а не круновина. Љубомирка Кркљуш у неколико својих радова („Аутономија Војводине до 1914. године – да ли је постојала, када и каква?”, *Анали Правног факултета у Београду*, год. LVIII, бр. 2, 2010, стр. 33, и у књизи *Пројекти устава за Војводину Србију настали у току Српског народног покрета 1848–1849*, Нови Сад 2006, стр. 14) написала је да Војводство Србија и Тамишки Банат није било круновина већ само једна административна јединица.

Ј. Х. Швикер у својој *Полијичкој историји Срба у Угарској* (Нови Сад – Београд 1998, стр. 314), Војводство Србија и Тамишки Банат назива нове провинције, и вели: „Сем назива, новооснована ‘крунска земља’ није имала ничег српског националног”. У сваком случају, ни Швикер не оцењује Војводство Србија и Тамишки Банат као круновину. Зато је и речи „крунска земља” ставио под наводнике, што би могло да значи и такозване крунске земље.

Да је Војводство Србија и Тамишки Банат било круновина први пут је поменуто у изјави групе Срба из Темишвара дате грофу Менсдорфу Пуљију 1860. године. Та група изјавила је да жели „да војводство остане круновина за себе, као што је и сад”.² Међутим, темишварски владика Самуило Маширевић, који је учествовао у расправама вођеним у Појачаном царевинском већу, 26. септембра 1860. у свом излагању тражио је да се „садашња управна област Војводства Србија и Тамишки Банат прогласи за посебну круновину.”³ Може ли се сумњати у то да владика Маширевић није знао, што знају неки данашњи историчари, да је Војводство Србија и Тамишки Банат било круновина?

Сасвим супротно од изнетих ставова познатих историчара државно-правни статус Војводства Србија и Тамишки Банат оценио је Јован Радонић у есеју под насловом *Војводство Србија и Тамишки Банат* (*Дело*, 15, III 1915, стр. 15). Оценио је да је 6. новембра 1849. по старом календару „поред многих круновина створена још једна нова круновина, која је названа ‘Војводство Србија и Тамишки Банат’”⁴. Андрија Раденић је у *Енциклопедији Југославије*

² Ј. Ђорђевић, *Радња Благовешћенског сабора*, 236.

³ Љубомирка Кркљуш, *О правном положају Срба у Јужној Угарској – стварности, шежње и контроверзе*, Зборник Матице Српске за историју, бр. 98, Нови Сад 2018, 55, 56.

⁴ Тај текст Јована Радонића није написан из научних, већ из политичких разлога, у време када су Срби били веома погођени одлуком мађарске владе да 1912. године укине српску народно-црквену аутономију. У политичкој борби вођеној око аутономије, у критикама мађарске политике према Србима, Радонић се, не као научник, већ као ангажовани политичар, у овом случају послужио историјским фалсификатом.

(Загреб 1968, књ.7, стр. 535) написао: „Да би ослабила позиције Угарске, Аустрија је царским декретом новембра 1849. дала Војводини статус посебне крунске области. Формирана под именом *Српској Војводсџва и Тамишкој Банати* са територијама једног дела Бачке и Баната, и два сремска среза – румски и илочки...”. Група аутора (Петар Рокаи, Золтан Ђере, Тибор Пал и Александар Касаш), која је написала *Историју Мађара* (Београд 2002, стр. 450), помиње Војводство Србија и Тамишки Банат, наглашавајући да је „на чело ове круновине, као војни управитељ” дошао гроф Јохан Коронини-Кронберг. У књизи *Српска државност 19. века* (Београд 2008, стр. 461) Радош Љушић је навео: „Царским патентом од 18. новембра 1849. године основано је Војводство Србија и Тамишки Банат, као једна од круновина Хабсбуршке монархије”. И Дејан Микавица је у књизи *Српско њишњање на Угарском сабору 1690–1918*. (Нови Сад 2011. стр. 101) написао да је проглашен царски патент (од 18. новембра 1849. године) „којим је створена посебна круновина под називом Војводство Србија и Тамишки Банат”. Микавица је то поновио и у књизи *Српска њолишња у Хрвајској и Славонији 1538–1918* (Нови Сад 2015, стр. 113) па је написао: „Једну од кључних одлука за јужноугарске Србе представљало је Царско решење о конституисању круновине под називом Војводство Србија и Тамишки Банат”. Када је Архив Војводине поводом 165. године од оснивања Војводства Србија и Тамишки Банат приредио изложбу, и тим поводом објавио каталог, рецензент изложбе и каталога био је Дејан Микавица. И ту је он, као рецензент, Војводство Србија и Тамишки Банат оценио као „аустријску круновину”. Штавише, нагласио је да је царским патентом од 18. новембра 1849. створена „посебна царско-краљевска круновина”. Томе је Микавица, као објашњење, додао: „Будући да је према етничкој структури становништва, својим границама, политичком положају Срба и надлежностима које су произилазиле из њеног статуса, новооснована круновина била битно другачија од Српске Војводине као федералне јединице коју су прогласили и због које су свесно страдали пречански Срби у претходном, ратном и револуционарном времену, ни међу српским, немачким, хрватским и мађарским историчарима није постигнута сагласност о карактеру и значају ове области, иако се са великом поузданошћу данас може тврдити да је реч о крунској области значајној за Србе, већ само стога што су њеним оснивањем на одређени начин призната српска права, посведочено признање са царске стране, народних и историјских успомена, омеђена српска национална територија”⁵.

Попут Микавице и Весна Башић, као и Зоран Стевановић написали су да је Војводство Србија и Тамишки Банат било круновина. Стевановић је о томе чак дао и следеће објашњење: „У Патенту којим је основано, Војводство није експлицитно означено круновином, већ управном облашћу и делом земље, али се оно већ у првим царским законима који су се односили на ову територију, издатим почетком 1850. године, званично водило као круновина.”⁶

Група аутора с Микавицом на челу (Н. Лемајић, Г. Васин и Н. Нинковић) означила је Војводство као круновину у књизи *Срби у Хабзбуршкој*

⁵ *Војводсџво Србија и Тамишки Банати (1849–1861). Поводом 165 година од оснивања Војводсџва Србије и Тамишкој Банати*, Нови Сад 2014, 8.

⁶ Исто, 24.

монархији од 1526. до 1918. (књ. 1–2, Нови Сад 2016). У првој књизи тога издања, на стр. 475, а у напомени под бр. 3. написано је: „У Патенту којим је основано, Војводство није експлицитно означено као круновина, већ управном облашћу и делом земље (Verwaltungsgebiet и Landsteil), али се већ у првим царским законима који су се односили на ову територију, издатим почетком 1850. године, званично водило као круновина.” Ову тврдњу оспорила је у изванредној аналитичкој студији проф. др Љубомирка Кркљуш. Она је написала: „Ово објашњење би се тешко могло прихватити без пренебрегавања елементарног правила о хијерархији правних аката. У основним државним актима, уставним документима, који су најмеродавнији када је реч о устројству државе, Војводство Србија и Тамишки Банат није нигде означено као круновина, него као управна област, својством које јој је тим актима формално и дато.

Даље, бизарна је и претпоставка коју такво објашњење подразумева, да у царском акту уставног карактера није записано изричито баш оно што се намеравало, него нешто друго. Даље, с обзиром на то да се Војводство у књизи помиње доследно као круновина, очекивало би се да се овом питању посвети већа пажња и пружи исцрпније и чвршће утемељено образложење него што то дозвољава и обим и функција једне напомене.”⁷

Овим навођењем историчара и њихових дела, како оних који нису оцењивали Војводство Србија и Тамишки Банат као круновину, тако и оних који су тврдили да је реч о круновини, нисам имао намеру да сачиним потпуни списак једних и других. Сам припадам првој групи историчара⁸ и тврдим да су они у праву, а да други греше, и да немају ослонац у релевантној документацији. Уосталом, они по правилу и не дају конкретне доказе за своју тврдњу, јер тих доказа нема. Овом приликом немам намеру да се упуштам у испитивање мотива због којих Војводство Србија и Тамишки Банат проглашавају круновином. Међутим, то што чине и како то чине поменути савремени историчари, није ништа друго него фалсификовање историје. Чињеница је да царским патентом од 18. новембра 1849. није основано Војводство Србија и Тамишки Банат као круновина. То се није могло догодити ни стога што би то било у сукобу с Октроисаним уставом, проглашеним 4. марта 1849. Све док је на снази био тај устав није објављен ниједан царски акт којим је Војводство Србија и Тамишки Банат проглашено за круновину.

Занимљиво је да две значајне установе Војводине, Музеј Војводине и Архив Војводине, имају два супротстављена виђења Војводства Србија и Тамишки Банат. Како је већ речено, по оцени академика Славка Гавриловића у књизи о Музеју, Војводство Србија није била круновина. Међутим, Дејан Микавица је био широкогруднији од цара Фрање Јосифа па је, као рецензент, одлучио да у изложбеном каталогу Архива Војводине, и у неким својим радовима, Војводству Србија и Тамишки Банат додели оно што у стварности није постојало. Таква Микавичина великодушност, и такво „научно откриће”

⁷ Љ. Кркљуш, п. д. 58, 59.

⁸ Види: В. Ћ. Крстић, „Срби у Угарској од слома револуције до нагодбе 1848–1867”, у књизи: *Историја српског народа*, књ. V2. стр. 109; Исти, *Срби у Угарској 1790–1918*, Нови Сад 2013, 241.

задртим аутономашима Војводине, који су спремни и на сецесију, може да послужи као озбиљан доказ Војвођанске државности. Можда је, у данашње време, у томе и прави смисао писања да је Војводство било круновина.

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Academician VASILJE Đ. KRESTIĆ
Serbian Academy of Sciences and Arts
Kneza Mihaila 35, Belgrade, Serbia
E-mail: nnpv@sbb.rs

VOIVODESHIP OF SERBIA AND BANAT OF TEMES WAS NOT CROWNLAND

SUMMARY: In his contribution, the author gave a sort of an overview of the writing of Serbian historiography so far on the issue of the Voivodeship of Serbia and the Banat of Temes, more precisely, whether it is about the crown, or about the administrative area. He cited examples of historians and their works, both those who did not consider the Voivodeship of Serbia and the Banat of Temes as crownland, as well as those who claimed that it was crownland. Declaring himself as a member of the group of historians who do not consider the Voivodeship of Serbia and the Banat of Temes to be a crownland, the author states that the proponents of the belief that the Voivodeship should be viewed as a crownland are wrong, and that they have no support in the relevant documentation, pointing out that as a rule they do not possess concrete evidence for their claim, since there is none.

KEYWORDS: Voivodeship of Serbia and Banat of Temes, crownland, Revolution of 1848, Serbian historiography, Slavko Gavrilović